

Asia: VN/813/2020 - VM015:00/2020

Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi eduskunnalle laiksi rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä annetun lain muuttamisesta sekä eräiksi siihen liittyviksi laeiksi

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Ehdotetut muutokset kohdistuvat voimassa olevan rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä annetun lain (444/2017) yksittäisiin säännöksiä niitä täsmentäen tai selventäen. Ehdotusten taustalla on Euroopan komission 25.1.2019 esittämä perusteltu mielipide, jonka mukaan Suomi ei ole saattanut kansallista lainsäädäntöä kaikkien neljännen rahanpesudirektiivin säännösten mukaiseksi. Toinen välitön syy muutoseh-dotuksille on ollut OECD:n alaisen työryhmän (FATF) tekemä maa-arvio, joka tehtiin vuosien 2018-2019 aikana. Lisäksi valtiovarainministeriö on kartoittanut lainsäädännön muutostarpeita kevään ja kesän 2020 aikana. Joitakin muutostarpeita on otettu tähän ehdotukseen ja osaa muutostarpeita tullaan käsittelemään vuosien 2020-2021 aikana valtiovarainministeriön asettamassa työryhmässä.

Kun rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisessä yhtenä keskeisenä välineenä on henkilötietojen käsittely, on sääntelyn kohteena väistämättä henkilötietojen käsittely tällaisten rikosten torjunta- ja tutkintatarkoituksissa. Kun tietosuojasääntely on muuttunut EU:n tietosuoja-asetuksen (2016/579) ja sitä täsmentävän tietosuojalain (1050/2018) sekä rikosasioiden tietosuojadirektiivin (2016/680) ja sen kansallisen täytäntöönpanon yleislain eli rikosasiain tietosuojalain (1054/2018) myötä, olisi rahanpesulainsäädäntöä arvioitava uudistuneen tietosuojasääntelyn näkökulmasta kauttaaltaan. Tässä yhteydessä ei ole ollut tarkoitus tehdä tällaista arvioita, mutta ilmeisesti jatkovalmistelussa voidaan tehdä myös tällainen laajempi yhteensovittaminen EU:n tietosuojasääntelyn kanssa. Mainitsen tässä yhteydessä joitakin teemoja:

- milloin rahanpesun henkilötietojen käsittelyyn sovelletaan tietosuoja-asetusta ja milloin rikosasiain tietosuojalakia?
- kansallisesti täydentävien säännösten tarve ja sääntelytarkkuus
- salassapitosääntely suhteessa käyttötarkoitussidonnaisuussääntelyyn

- rekisteröityjen tiedonsaantioikeuksien rajoittaminen
- kolmansiin maihin luovuttamista koskevat säännöt

Pykäläkohtaiset kommentit muutosehdotuksiin

Rahanpesulain 3 luvun 2 §:ään ehdotetaan lisättävän kielto pitää anonyymejä tai tekaistulla nimillä toimivia asiakkaita. Kyse on keskeinen lähtökohta rahanpesun torjunnassa ja kun säännös ei ajatukseltaan ole uusi vaan ilmenee luottolaitoslaissa ja maksulaitoslaissa, voidaan kieltoa anonyymistä asioinnista pitää rahanpesun torjunnan ja selvittämisen näkökulmasta tarpeellisenä. Kun ehdotuksen mukaan laajennus koskisi muita finanssilaitoksia, joiden tavanomaisiin kauppatapoihin kuuluu mitä ilmeisemmin asiakkaiden tunnistaminen siten, ettei anonyymeistä tai tekaistuilla nimillä toimivista asiakkaista voida puhua, voidaan laajennusta pitää oikeasuhteisena niin palveluntarjoajan toimintavapauden kuin asiakkaan tiedollisen itsemääräysvallan näkökulmasta.

Ehdotus yhteisön velvollisuudesta pitää yllä tosiasiallisia edunsaajia koskevia tietoja näyttäisi liittyvän tällaisen tiedon nopeaan saamiseen viranomaiselle. Kyse on käytettävyyden parantamisesta eikä niinkään siitä, ettekö yhteisöllä olisi laillista oikeutta käsitellä tällaisia tietoja. Ehdotus ei ole siten ongelmallinen käsittelyn laillisuusperiaatteen kannalta.

Henkilötietojen käsittelyn tiedollisen laajuuden (keitä henkilöitä ja mitä tietoja) ja ajallisen keston osalta ehdotukset sisältävät täsmennyksiä. Laajennukset koskevat ulkomaisen trustin määritelmän laajentamisen kautta sen tosiasiallisia edunsaajien tai vastaavia henkilöitä. Poliittisesti vaikutusvaltaisten henkilöiden ehdotettu määritelmä rajoittaa kyseisen ominaisuuden ajallista kesto (12 kuukautta tehtävän päättymisestä). Näiltä osin minulla ei ole huomauttamista.

Rahanpesulaissa ja luottolaitoksia koskevissa laeissa on perinteisesti henkilötietojen käsittelystä säädetty salassapitosäännöksillä ja niiden poikkeuksilla. Tämän perinteisen sääntelytapa, jolla on suojattu myös asiakassuhteen luottamuksellisuutta ja sitä koskevia tietoja, on jäänyt EU:n tietosuojauudistuksessa vähemmälle huomiolle, kun keskeinen sääntelykeino on käyttötarkoitussidonnaisuuden periaate ja sitä täydentävä asetuksen 6 artiklan 4 kohdassa tarkoitettu toissijaisen käsittelyn yhteensopivuusarviointi. Se, että otetaan muualta lainsäädännöstä (kirjanpitolaki) käsite, jolla laajennetaan henkilötietojen käsittelyä ei sellaisenaan vastaan käyttötarkoitussidonnaisuuden periaatetta. Ilmeisesti näiltä osin ei ole tehty tietosuoja-asetuksen 35 artiklan 10 kohdassa tarkoitettua tietosuoja koskevaa vaikutustenarviointia, jossa olisi huomioitu ja arvioitu miten tällainen tiedon laajempi käsittely voisi vaikuttaa ilmoituksenkohteen oi-keuksiin ja vapauksiin. Ehdotan säännösten tarkoitusten yksilöintiä. Mikäli kyseessä on käsittelystä, jossa jäsenvaltion lainsäädännöllä nimenomaan poiketaan tietosuoja-asetuksen 6 artiklan 4 kohdan tarkoittamalla tavalla alkuperäisestä käsittelytarkoituksesta, tulisi esittää perusteita, joiden mukaan poikkeaminen olisi välttämätöntä ja oikeasuhteista. Kun kyse on rikkomuksiin - vieläpä niihin liittyvistä täsmällisyysperiaate huomioon ottaen mahdollisista epätäydellisistä tai jopa virheellisistä - liittyvistä henkilötiedoista, edellyttää tietosuoja-asetuksen 10 artikla sitä, että jäsenvaltion

lainsäädäntöön sisältyy asianmukaiset suojaustoimet rekisteröidyn oikeuksien ja va-pauksien suojelemiseksi. Kyse on tietosuoja-asetuksen henkilötietojen käsittelyn turvallisuuden periaatteesta ja näiltä osin viitataan myös tietosuojalain 7 §:ään ja erityisesti sen 2 momenttiin.

Lopuksi kommentti henkilötietojen käsittelyä koskevasta seuraamusjärjestelmästä ja sen muutoksesta, vaikka muutosehdotukset eivät suoranaisesti niitä koske. Salassapitosäätely ja sitä koskeva rikosvastuu henkilöityvät tavallisesti luonnollisiin henkilöihin, jotka ovat nimenomaan vaitiolovelvollisia tiedoista, jotka on säädetty salassa pidettäviksi. Kun ilmoitusvelvollinen on organisaatio, ei organisaatio sellaisenaan voi syyllistyä salassapitorikokseen vaan ainoastaan sen puolesta toimivat luonnolliset henkilöt. Tietosuojarikos voi tulla kyseeseen, jos rekisterinpitäjän puolesta toimiva henkilö luovuttaa tai hankkii käyttötarkoituksen kannalta yhteensopimattomassa tarkoituksessa tietoja. Ilmoitusvelvollisen, joka on usein rekisterinpitäjä, käyttötarkoituksen vastaista käsittely on arvioitava ensisijaisesti tietosuoja-asetuksen 58 artiklan 2 kohdassa tarkoittamien korjaavien toimivaltuuksien puitteissa.

Apulaistietosuojavaltuutettu Jari Råman

Ylitarkastaja Heikki Partanen

Partanen Heikki
Tietosuojavaltuutetun toimisto